

Гловюк Ірина Василівна,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін Інституту права Львівського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ПОВЕРНЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ПРОКУРОРУ ТА СТРОКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: РОЗВИТОК ПРАКТИКИ ККС ВС

Одним з найбільш дискусійних питань донедавна було питання стосовно «стадійної належності» періоду виправлення недоліків поверненого прокурору обвинувального акта, строків досудового розслідування у цей період, меж повноважень слідчого та прокурора. Дослідниками підкреслювалася проблемність цієї ситуації [1], указувалося на те, що після повернення обвинувального акту прокурору, починають діяти строки передбачені ст. 219 КПК України [2]; строки досудового розслідування продовжують обчислюватися [3]; що строк досудового розслідування відновлюється та обчислюється з того моменту, коли такий обвинувальний акт був направлений до суду [4]; що перебіг строку досудового розслідування після повернення судом обвинувального акта ані відновлюється, ані поновлюється [5, с. 58]; що повернення обвинувального акта не передбачає поновлення стадії досудового розслідування та відповідно не поновлює її строків і не надає можливості проведення слідчих (розшукових) дій [6, с. 161].

Відмітимо, що практика ККС з цього питання розвивалася, і не завжди послідовно. Найбільш поширеною була і залишається правова позиція, що: повернення обвинувального акту не передбачає поновлення завершеного досудового розслідування; повернення обвинувального акту не може використовуватися стороною обвинувачення для проведення будь-яких процесуальних дій, крім приведення його у відповідність до вимог статті 291 КПК; КПК не передбачає не лише обов'язку, але й можливості відновлення досудового розслідування у випадку повернення обвинувального акту прокурора, оскільки відповідно до статті 282 КПК ця обставина не є підставою для такого відновлення [7]. У межах цього ж підходу зазначалося: «якщо сторона обвинувачення направила обвинувальний акт до суду в межах строку досудового розслідування, однак його було повернуто, то період між поверненням обвинувального акта і направленням до суду нового обвинувального акта не входить до строку досудового розслідування, адже його закінчено зверненням до суду з обвинувальним актом вперше, і не може йтися про будь-яке досудове розслідування в цей період. Положення КПК не містять конкретного строку, у який прокурор повинен усунути встановлені судом недоліки обвинувального акта, а тому такі недоліки повинні бути усунуті в межах розумного строку, тобто такого, що є об'єктивно

необхідним для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень» [8]. Зазначав ККС ВС і про те, що суд апеляційної інстанції не навів достатньо чіткого обґрунтування своєї позиції про закінчення строків досудового розслідування, попри доводи прокурора про своєчасне звернення з обвинувальним актом вперше та відсутність в КПК України норм, які б передбачали поновлення строків досудового розслідування після повернення обвинувального акту [9].

Утім, є приклад ситуації, де суд протилежно витлумачив питання строків при поверненні обвинувального акта. Прокурор стверджував, що звернення до суду з обвинувальним актом, навіть якщо він згодом був повернутий прокурору, зупиняє сплив строку досудового розслідування, а тому на час, який минув з моменту повернення до моменту повторного направлення обвинувального акта до суду, не поширюються вимоги статті 219 КПК. Суди не погодилися з такою позицією і виходили з того, що строк досудового розслідування продовжує спливати після повернення обвинувального акта прокурору і не може перевищувати межі, визначені статтею 219 КПК. Вони вважали, що після повернення обвинувального акта його недоліки можуть бути усунені лише протягом решти строку досудового розслідування, яка залишилася до первинного звернення сторони обвинувачення з обвинувальним актом. Суди дійшли висновку, що оскільки у цій справі перший раз сторона обвинувачення звернулася до суду в останній день строку досудового розслідування, в неї не залишилося часу для виправлення недоліків, зазначених в ухвалі про повернення обвинувального акта, тому її повторне звернення до суду 26 січня 2021 року відбулося після закінчення строку досудового розслідування, що дало підстави для закриття провадження відповідно до пункту 10 частини 1 статті 284 КПК. ККС ВС з таким підходом не погодився, зазначивши таке: «Суд не може погодитися з підходом до обчислення строків, запропонованим стороною обвинувачення, оскільки він створює широкі можливості стороні обвинувачення шляхом направлення обвинувального акта, який не відповідає вимогам статті 291 КПК, штучно зупиняти сплив строків, тим самим позбавляти правового значення вимогу розумних строків, яка отримала деталізоване регулювання у статті 219 КПК», хоча одночасно і вказав, що «повернення обвинувального акта не передбачає поновлення завершеного досудового розслідування». Тим не менш, ККС нагадав, що перший раз сторона обвинувачення звернулася з обвинувальним актом до суду в останній день строку досудового розслідування. Поновлене нею розслідування, навіть за найбільш сприятливого для сторони обвинувачення підрахунку строку, тривало більш ніж один день. Таким чином, повторне направлення обвинувального акта до суду відбулося поза межами цього строку [10]. Як видається, таке тлумачення було зумовлено тим, що обвинувальний акт виправлявся 9 місяців, а сторона обвинувачення відновила досудове розслідування і

вчинила ряд дій: змінила групу прокурорів, яка здійснює контроль над кримінальним провадженням, змінила кваліфікацію злочину тощо, тобто фактично провела додаткове розслідування [10].

Разом з тим, є і позиція, що «з часу повернення прокурору обвинувального акта 12 серпня 2021 року строк досудового розслідування продовжився» [11], без будь-яких покликань на норму права, яка б це передбачала.

Крапку у цьому питанні натепер поставила ОП ККС ВС, вказавши, що:

– повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору у зв'язку з тим, що вони не відповідають вимогам КПК (п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК), не відновлює досудове розслідування;

– Сторона обвинувачення має право виконати лише ту сукупність процесуальних дій, які є необхідними для приведення цього акта чи клопотання у відповідність до вимог КПК та забезпечення виконання ухвали суду;

– Якщо сторона обвинувачення після повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру проводила слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та/або приймала процесуальні рішення, які не є необхідними для приведення цього акта чи клопотання у відповідність до вимог КПК та забезпечення виконання ухвали суду, то отримані у кримінальному провадженні за результатами здійснення таких дій докази повинні визнаватись недопустимими, як отримані після закінчення досудового розслідування;

– прокурор може повторно звернутися до суду із обвинувальним актом чи клопотанням в межах розумного строку, без невиправданих затримок у часі, після закінчення виконання процесуальних дій, які були необхідними на виконання ухвали суду для приведення цього акта чи клопотання у відповідність до вимог КПК і подальшого звернення з ними до суду [12].

Відмітимо, що ця позиція релевантна доктринальним висновкам І. Басистої, Н. Глинської, О. Дроздова [5], С. Шульгіна [6], сильним аргументом яких є те, що чинний КПК України не передбачає та не визначає процедури відновлення досудового розслідування при поверненні обвинувального акта прокурору, а повернення обвинувального акта здійснюється не з метою відновлення досудового розслідування, а отже, і не з метою відновлення строку досудового розслідування, і тим паче його поновлення, якщо такий строк закінчився (пропущений, сплинув) [5, с. 57].

Слід погодитись та підтримати такий підхід. КПК України надзвичайно мало уваги приділив поверненню обвинувального акта, а його наслідкам у частині строку не присвячена жодна загальна чи спеціальна норма, що навряд можна визнати логічним. Тому з цих позицій логічніше було б ці питання регламентувати у КПК України.

Утім, судова практика не може очікувати на рішення законодавця, адже вирішується питання про закриття кримінальних провадження за п. 10 ст. 284 КПК України.

Якщо буквально тлумачити п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України «повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам цього Кодексу», то очевидно, що ідея повернення у тому, щоб надалі до суду надійшов обвинувальний акт, що відповідає вимогам КПК України, щоб суд міг його розглядати. Зважаючи на вимоги обвинувального акта, те, що там не має бути посилань на докази, і відсутність у суду повноважень оцінювати повноту досудового розслідування, очевидно, що не мало б бути потреби збирати додаткові докази. Утім, на практиці є протилежні випадки, як і випадки закриття кримінального провадження після повернення обвинувального акта.

Утім, незважаючи на рішення на рівні судової практики питання про те, що повернення обвинувального акта не тягне за собою відновлення або поновлення строків досудового розслідування, все ще залишається питання про можливість прийняття прокурором іншого рішення про закінчення досудового розслідування, аніж обвинувальний акт. КПК України зберігає мовчання з цього питання, а зважаючи на позицію ККС ВС, такий випадок гіпотетично можливий, якщо нові докази не збиралися, утім, їх оцінка настільки змінилася, що приймається протилежне процесуальне рішення (що в реальному житті якщо і можливо, то як виключний випадок).

Таким чином, новітня практика ВС підкреслює «міжстадійний» характер часового періоду повернення обвинувального акта, який не має відношення до строків досудового розслідування. Зважаючи на те, що КПК України не містить норми щодо строку виправлення обвинувального акта, саме прокурор має доводити, що це здійснено у розумний строк. Утім, наслідки недотримання розумного строку незрозумілі і не визначені ні у законодавстві, ні на практиці.

Список використаних джерел

1. Михайленко В. Повернення обвинувального акта прокурору: проблеми розуміння, тлумачення та застосування. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/povernennya-obvynuvalnogo-aktu-prokuroru-problemi-rozuminnya-tlumachennya-ta-zastosuvannya.html>.

2. Пономаренко Д. Повернення обвинувального акту. Підстави та процесуальне значення. URL: <https://blog.liga.net/user/ponomarenko/article/21285>.

3. Черних О. Нюанси обчислення строків досудового розслідування після повернення обвинувального акта прокурору. URL: <https://pravo.ua/niuansy-obchyslennia-strokov-dosudovoho-rozsliduvannia-pislia-povernennia-obvynuvalnoho-aktu-prokuroru/>

4. Говорун Є. Проблемні питання, що виникають з приводу обчислення строків досудового розслідування після повернення судом прокурору обвинувального акту, клопотання для усунення виявлених недоліків. URL: https://khar.gp.gov.ua/ua/intervu_ta_komentari?_m=publications&_t=rec&id=238621.

5. Дроздов О. М., Глинська Н. В., Басиста І. В. Кримінальні процесуальні наслідки повернення судом обвинувального акту прокурору. *Право і безпека*. 2024. № 92 (1). С. 53–65. DOI: 10.32631/pb.2024.1.05.

6. Шульгін С. Повернення обвинувального акту прокурору: проблемні питання правових наслідків. Актуальні питання реформування правової системи : зб. матеріалів XX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 15–16 верес. 2023 р.) / уклад.: Л. М. Джурак. Луцьк : Завжди Поруч, 2023. С. 160–162.

7. Постанова ККС ВС від 18 жовтня 2022 року, справа № 753/6486/21, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106940481>.

8. Постанова ККС ВС від 07 грудня 2022 року, справа № 681/1033/20, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107834075>.

9. Постанова ККС ВС від 20 квітня 2023 року, справа № 761/7809/19, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110339405>.

10. Постанова ККС ВС від 08 листопада 2022 року, справа № 636/336/21, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107251728>.

11. Постанова ККС ВС від 18 травня 2023 року, справа № 484/3868/15-к, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110999559>.

12. Постанова ОП ККС ВС від 15 квітня 2024 року, справа № 753/25892/21, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118520015>.

Гутник Аліна Володимирівна,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

СТРОКИ ПУБЛІКАЦІЙ ПОВІСТОК, ПОВІДОМЛЕНЬ НА ВЕБСАЙТІ ОГП ТА В ГАЗЕТІ «УРЯДОВИЙ КУР'ЄР»

Вручення процесуальних документів через веб-сайт Офісу Генпрокурора (далі – ОГП) та газету «Урядовий кур'єр» не є новелою, зумовленою воєнним станом. Однак, після повномасштабного вторгнення цей спосіб вручення процесуальних документів став особливо актуальним.

Наукова спільнота неодноразово досліджувала проблеми цього способу вручення документів, пропонувала шляхи їх вирішення. Проте, поза увагою залишилась проблема складності визначення